

Acta Beregsasiensis
2010/3

Acta Beregsasiensis

A II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola
tudományos évkönyve

Науковий вісник
Закарпатського угорського інституту ім. Ф. Ракоці ІІ

A Scholarly Annual
of Ferenc Rákóczi II. Transcarpathian Hungarian Institute

2010
IX. évfolyam, 3. kötet
Том ІХ, № 3
Volume IX, № 3

УДК 001.2

ББК 72

A-19

Az Acta Beregsasiensis a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola tudományos kiadványa. Jelen kötet a 2010-es év második felének magyar, ukrán és angol nyelvű tanulmányait foglalja magába. Az intézmény tanárai, hallgatói, valamint külföldi tudósok munkáit publikáló kötet a történelem, a nyelvtudomány, az esztétika, a pedagógia, a biológia, a gazdaság és más tudományágak különböző területeit öleli fel.

www.kmf.uz.ua/hun114/index.php/kiadvanyaink/110-a-ii-rakocz-ferenc-karpataljai-magyar-fiskola-tudomanyos-evkoenyve

SZERKESZTÉS: Kohut Attila, Penckófer János

KORREKTÚRA: G. Varcaba Ildikó

TÖRDELÉS: Garanyi Béla

BORÍTÓ: *K&P*

A KIADÁSÉRT FELEL: dr. Orosz Ildikó, dr. Soós Kálmán

A KÖTET TANULMÁNYAIBAN ELŐFORDULÓ ÁLLÍTÁSOKÉRT MINDEN ESETBEN A SZERZŐ FELEL.

A kiadvány megjelenését a

támogatta

ISBN: 978-966-2595-07-9

© A szerzők, 2010

Készült: PoliPrint Kft., Ungvár, Turgenyev u. 2. Felelős vezető: Kovács Dezső

A II. Rákóczi Ferenc
Kárpátjai Magyar Főiskola
tudományos évkönyve

Tartalom

Nyelvészet, esztétika

CSERNICKÓ ISTVÁN: A magyar nyelv hivatali/hivatalos használatának esélyei és lehetőségei Kárpátalján az ukrainai nyelvi helyzet és nyelvpolitika kontextusában	9
MIZSER LAJOS: Beregi és ugoicsai helynevek változásai a történelem során.....	25
GAZDAG VILMOS: A kárpátaljai magyar köznyelv szláv lexikai elemei Zelei Miklós <i>A kettézárt falu</i> c. dokumentumregényében	29
BÁRÁNY ERZSÉBET: A kárpátaljai ukrán (ruszin) nyelvjárások hungarizmusainak kutatástörténetéből.....	41
BRENZOVICS MARIANNA: Andrej Tarkovszkij és a keleti képfelfogás.....	51

Biológia, gazdaság, népesség

KOHUT ERZSÉBET–HÖHN MÁRIA: A <i>Syringa josikaea</i> élőhelyeinek cönológiai jellemzése Kárpátalján.....	55
KOMONYI ÉVA–MANDZÁK GÁBOR: A GMO hódítása.....	67
REMENYIK BULCSÚ–DÁVID LÓRÁNT: Ecotourism of the Lake Tisza.....	75
KOVÁLY KATALIN: A Kárpátaljára érkező külföldi beruházások.....	81
ДНІСТРЯНСЬКИЙ МИРОСЛАВ СТЕПАНОВИЧ: Регіональна диференціація демографічного розвитку України: чинники формування, параметри та тенденції.....	87
LIPCSEI IMRE–GABÓDA BÉLA–BAJOMI ÉVA: Kárpátaljai és Békés megyei 11–14 éves roma gyerekek életmódjának összehasonlító elemzése.....	91

Történelem, egyház

TESCHMAYER GÁBOR: A konzuli bíraskodás intézménye az Osztrák–Magyar Monarchia külügyi igazgatásában	109
MOLNÁR FERENC: Adalékok a verhovinai határvidék hadtörténetéhez (1849. március) ..	121
SZÉKELY GUSZTÁV: Ugoicsa vármegye kialakulása az új kutatások tükrében.....	131
KOSZTYÓ GYULA: A külpolitikai gondolkodást alakító sztálini propaganda a kárpátaljai magyar pártlapjában 1946–1953 között.....	143
BARÁTH VIKTÓRIA: A donbászi munkaszolgálat a vári és a benei túlélők emlékezetében	151

BOROS LÁSZLÓ: Az Országos Lehoczky-múzeum létrejötte és működésének kezdete (1907–1928)	161
PALLAGI LÁSZLÓ: A Beregsomi Református Egyház történelmi fejlődése a XX. század első felében a presbiteri jegyzőkönyvek alapján	169
SZENDREY ANITA: A beregszászi római katolikus egyház elemi iskolájának élete Pásztor Ferenc ideérkezésétől az I. bécsi döntésig (1932–1938)	179

Recenzió

BAYERNÉ SIPOS MÓNKA–DARCSI KAROLINA: Recenzió Kupa László <i>Kisebbségi autonómia-törekvések Közép-Európában – a múltban és a jelenben</i> című tanulmánykötetről	189
---	-----

BOROS LÁSZLÓ*

Az Országos Lehoczky-múzeum létrejötte és működésének kezdete (1907–1928)

Rezümé Az adott munka területünk történetének egyik legfontosabb múzeumát, illetve annak létrejöttét igyekszik bemutatni. Ez a múzeum az Országos Lehoczky-múzeum. Nevét vidékünk egyik hírese személyéről, Lehoczky Tivadarról kapta. Ő egy személyben volt régész, történész és néprajzkutató. Legfőbb célja egy nyilvános múzeum létrehozása volt, ahol halála után is fennmaradhat gyűjteménye. Több kísérlet után 1907-ben sikerült létrehozni a Munkácsi Lehoczky Tivadar Múzeumegyesületet, ám 1915-ben bekövetkezett halála után a terv megvalósulása – érthetően – lelassult. Végül az Országos Lehoczky-múzeum a kiváló múzeumigazgató, Jankovich József vezetésével 1922-ben kezdte meg ideiglenes működését, hivatalosan pedig 1929-ben nyílt meg Munkácson.

Резюме У статті зроблено спробу розповісти історію створення одного з найвидатніших музеїв нашого краю. Це Державний музей Легоцького. Назвали його на честь найвідомішої людини нашого краю – Легоцькі Тиводора. Він був археологом, істориком і краєзнавцем. Великого значення Тиводор Легоцькі надавав створенню музею, де зберігалися б його колекції. Після багатьох спроб у 1907 році археологу вдалося створити Асоціацію музеїв в місті Мукачево. На жаль, у 1915 році Тиводор Легоцькі помер і це призупинило здійснення його планів. Але в 1922 році Державний музей Легоцького почав тимчасово працювати, на той час директором музею був Йосип Янкович. У 1929 році музей був відкритий у Мукачеві.

Lehoczky Tivadar (1830–1915) életműve évtizedek óta foglalkoztatja a történészeket. Az ezzel kapcsolatos kutatások komoly eredményeket hoztak. Az általa alapított múzeumegyesület, majd múzeum működésének azonban nem minden mozzanata van még tisztázva. A múzeum, melynek működése kimagasló volt a mai Kárpátalján, nem mindenki számára ismert. Vidékünkön már majdnem mindenki hallott az ungvári Kárpátaljai Honismereti Múzeumról (KHM) vagy járt a munkácsi várban. Nem sok ember tudja azonban, hogy az itt kiállított tárgyak az Országos Lehoczky-múzeum gyűjteményéből kerültek át ide. Tulajdonképpen sokan nem is hallottak az Országos Lehoczky-múzeumról. Tanulmányunkban igyekszünk bemutatni vidékünk történelmének e fontos ékkövének a létrejöttét.

I. Lehoczky Tivadar

A mai Kárpátalja területén az első világháború előtt a legjelentősebb régészeti magángyűjteménnyel rendelkező személy. Nagy jelentőségű a tevékenysége a későbbi múzeum szempontjából is.

Lehoczky Tivadar¹ 1855-ben telepedik le Munkácson.² 1865-től a Schönborn grófok tulajdonát képező Munkács-Szentmiklósi Domínium jogásza, majd főügyésze.³ Munkája mellett történeti, etnográfiai stb. kutatásokat is végzett.⁴ Érdeklődése 1860-ban vesz új irányt a régészet felé. Ebben az évben Klacsanó falu (Munkácsi járás) határában egy földműves bronzkincset talált. Ennek egy része Lehoczky Tivadar birtokába került. Ekkor

* Csetfalvai Általános Iskola, történelemtanár. A tanulmányt Dr. Csátáry György lektorálta.

¹ *Lehoczky Tivadar* — (Fucsine, 1830. október 5. – 1915. november 25.) régész, történész, néprajzkutató. Az 1848–49-es forradalom és szabadságharcban tüzéreként harcolt. 1851-ben a Kassai Jogi Akadémián szerzett diplomát. Tizenegy könyvet és közel 300 történelmi, néprajzi, honismereti és nyelvészeti tanulmányt írt. Legjelentősebb műve a háromkötetes *Beregvármegye monographiája* (Ungvár, 1881–1882). Ezt sok más művével együtt újra kiadták az 1990-es években.

² *Magyar életrajzi lexikon*. II. kötet, 1969, 52. o.

³ KERESZTYÉN BALÁZS 2001: 153–154. o.

⁴ CSÁTÁRY GYÖRGY 2001: 7. o.

lépett kapcsolatba a magyar régészet egyik megteremtőjével, Rómer Flóris⁵ győri tanárral. Az ő hatására folytatott a későbbiekben Lehoczky Tivadar rendszeres ásatásokat. Sikerült kapcsolatot teremtenie a Magyar Tudományos Akadémia régészeti bizottságával. Ez arra ösztönözte, hogy beszámoljon kutatási eredményeiről a szakirodalomban. Egyik tudományos értekezését a Bereg megyei régiségekről a bizottság kiadványában, az *Archeológiai Közlemények* 7. számában jelent meg. Rendszeresen közli írásait az *Archeológiai Értesítő* című folyóirat. Ezt Rómer Flóris kezdte el szerkeszteni 1868-ban. Ez alapján nyomon lehet követni munkásságát és kutatásait a régészet területén.⁶ Több más újságban és folyóiratban is közölt cikkeket. 1894-ben tiszteletbeli levéltárossá nevezték ki Bereg vármegyében.⁷ Számos könyvet írt munkásságáról és kutatásainak eredményei alapján.⁸ Ezek ma igen jó forrásműveknek számítanak. Legjelentősebb műveit⁹ újra kiadták az 1990-es években, többek között Razgulov Valerij kezdeményezésére.¹⁰

Lehoczky Tivadar legfőbb célja egy nyilvános múzeum létrehozása volt, ahol halála után is fennmarad gyűjteménye. 1869 áprilisában tette meg az első kísérletet ennek létrehozására. A sajtóban közzétett felhívására, hogy hozzák létre a Bereg megyei régészeti társaságot, nem sikerült.¹¹ 38 évvel később, 1907-ben létrehozta a Munkácsi Lehoczky Tivadar Múzeumegyesületet. Az általa elképzelt múzeum haláláig nem jött létre.¹² Lehoczky Tivadart 1915-ben temették el Munkácson a római katolikus templom kriptájában.¹³ Hivatalosan a múzeum csak jóval halála után, 1929-ben kezdhetette meg működését.¹⁴

Lehoczky Tivadar a *Beregvármegye monográfiája* c. könyvében maga is leírta saját régiséggyűjteményét:

„... Munkácson saját házában, egy leginkább a megye területén eszközölt ásatások és vételek útján szerzett régiséggyűjteménye, melyben öt álló üvegszekrényben elhelyezve mintegy ezer őskori obszidián tűzkő szerek, nyilak, késpengék, vésők s több egyéb különféle szilánkok s eszközök, különféle agyagedények, bögrék, számos sokféleképpen diszített és idomított cseréptöredékek, téglák, gunyhótapaszok, őrlő és zúzó-kövek, csontok és más értékes tárgyak, lelhelyek szerint felosztva s megszámozva tartanak. A bronzkori tárgyakból mintegy 180 válogatott darab tartatik s ezek közt több alakú bronz csákány, fokos, buzogány, lándzsa, nyíl, fűrész, kés, sarló, véső, karvédő, gombok, kapcsok, egész női felszerelés, úgymint: fülbevalók, hajtűk, gyűrűk, számos különböző idomú és súlyú kar- és lábperecek, varrótüsk s egyéb eszközök. A középkori tárgyak s fegyverekből ki volt állítva az 1876. évben Budapesten tartott régészeti nemzetközi VIII. kongresszuson 402 kő, 4 arany, 118 bronz, 3 anyag és 1 üveg kiválóbb tárgy.

Ermegyűjteménye, melyben több barbárkori ezüst ritka példánya és számos ókori római s egyéb érdekes darab található, felülhaladja az ezret. ...”¹⁵

⁵ Rómer Flóris Ferenc – (Pozsony, 1815. ápr. 12. – Nagyvárad, 1889. márc. 18.) régész, művészettörténész, egyetemi tanár, az MTA tagja. 1830-ban a Benedek-rendbe lépett, bölcsészeti doktor lett. A szabadságharc alatt kapitányi rangot szerzett. A Bach-korszakban 8 évi börtönrre ítélték ez okból. 1854-ben kiszabadult, majd több helyen tanított és volt nevelő. 1861-ben Pestre költözött, kivált a bencések kötelékéből, előbb az MTA kézirattámoka, 1862-től gimn. ig., 1868-ban az egyen az archaeologia tanára lett. 1869-től az MNM régiségárának öre. 1868–72 között az *Archeológiai Értesítő*, 1864–73 között az *Archeológiai Közlemények* szerk. Az ő érdeme, hogy az ősrégészek és antropológusok VIII. nemzetközi kongresszusát 1876-ban Budapesten tartották meg. Alapító tagja volt a Magyar Történelmi Társulatnak.

⁶ Kobály József 1998: 77–78. o.

⁷ Popovics Béla 2005: 151. o.

⁸ Kobály József 1990: Bibliograficsnij pokázcsik prác Tivodora Legockogo (1830–1915). Uzsgorod.

⁹ A teljesség igénye nélkül: Lehoczky Tivadar 2000: *Bereg megye és a munkácsi vár 1848–49-ben*. Hatodik Síp Alapítvány–Mandátum Kiadó, Budapest–Beregszász.; Lehoczky Tivadar 1995: *Bereg vármegye*. Válogatás Lehoczky Tivadar írásaiból. Ugocea Print, Ungvár.; Lehoczky Tivadar 2001: *Adatok hazánk archeológiájához különös tekintettel Bereg megyére és környékére*. I–II. kötet. Ugocea Print, Ungvár.; Lehoczky Tivadar 1999: *Adatok Beregszász történetéhez*. Ugocea Print, Ungvár.; Lehoczky Tivadar: *Beregvármegye monographiája*. I–III. kötet.

¹⁰ <http://www.karpataljaturizmus.net/enciklopedia/lehoczky-tivadar>. 2010. VIII. 18.

¹¹ Razgulov Valerij 1997: 9. o.

¹² Keresztyn Balázs 2001: 154. o.

¹³ Popovics Béla 2005: 151. o.

¹⁴ Kobály József 1998: 119. o.

¹⁵ Lehoczky Tivadar 1996: 258–259. o.

A gyűjtemény anyagainak nagy része nem veszett el. A két világháború között az Országos Lehoczky-múzeumban voltak elhelyezve. Napjainkban a Kárpátaljai Honismereti Múzeum tulajdonát képezi. Legutóbb 1999-ben volt Lehoczky Tivadar gyűjteményéből önálló kiállítás Ungváron.¹⁶ Elmondható, hogy a legnagyobb hatást vidékünk múzeumügyére Lehoczky Tivadar munkássága és gyűjteménye gyakorol(ta)ja.

II. A Lehoczky Tivadar Múzeumegyesület

Területünkön az első világháború végéig három jelentős egyesület működött, amelyeknek fő célja egy múzeum létrehozása volt. Ezek a következők: Lehoczky Tivadar Múzeumegyesület, Ungi Természettudományi és Közművelődési Társulat és az Ungmegyei Közművelődési Egyesület. Ezek közül számunkra a Lehoczky Tivadar Múzeumegyesület tevékenysége a legfontosabb. A másik két egyesület munkásságának eredményeit¹⁷ a későbbiekben magába olvasztotta az Országos Lehoczky-múzeum.

A Lehoczky Tivadar által alapított múzeumegyesület volt az első próbálkozás mai területünkön a történelemkutatás intézményesítésére. Az alábbiakban megpróbálom bemutatni a múzeumegyesület felépítését és működését. Ennek az alapját a „Munkácsi Lehoczky Tivadar Múzeumegyesület” alapszabálya képezi, amelyet a megalakulás után másfél évvel hagytak jóvá.¹⁸ Az alapszabályzat másolata megtalálható Csatóry György könyvében.¹⁹

A Lehoczky Tivadar Múzeumegyesület alakuló közgyűlése 1907. június 2-án volt Munkácson. Lehoczky lakásán összehívta a barátait és tisztelőit, akikkel közösen létrehozta a múzeumegyesületet. Ennek fő célja egy nyilvános múzeum létrehozása volt Munkácson, Lehoczky gyűjteményének a bázisán.

Az egyesület tagja bárki lehetett, aki hajlandó volt kifizetni a tagsági díjat. A tagság három évre szólt. Ha valaki nem jelezte az elnöknel a harmadik év végén, hogy ki akar lépni, újabb három évre tag maradt. Oklevelet kaptak a tagságukról az alapító és a tiszteletbeli tagok. Alapító tag az lehetett, aki egy bizonyos összeg felett támogatta a múzeumegyesületet. Tiszteletbeli tagot a választmány javaslatára a közgyűlés választhatott meg.

Az egyesületet a választmány vezette, amely összesen 19 tagból állt. Ezeket az egyesület közgyűlésén választották meg. A választmányon belül 7 tisztviseelő volt. Ezek a következők: Elnök – ő a múzeumegyesület vezetője. Az ő dolga a közgyűlések és választmányi gyűlések összehívása. Ezeken ő elnököl. „...Joga van az egyesületi pénztár és a múzeum kezelését bármikor megvizsgálni.” Kötelessége az alapszabályok megtartása, az ügyrend és a múzeumi szabályzat megtartása fölött őrködni. Két alelnök – az ő feladatuk az elnök helyettesítése, ha az nem tudja ellátni feladatát. Múzeumigazgató – ő intézi a múzeum ügyeit. Ő vezeti a múzeum levelezését. Ő bírálja el a múzeumnak adományozott tárgyakat vagy a beszerzendő tárgyakkal foglalkozik. Közvetlenül az elnöknek és a vizsgálóbizottságnak jelent. A választmányi és a közgyűléseken jelentést kell tennie a múzeum állapotáról és működéséről. Jegyző – ő vezeti a jegyzőkönyveket. Az ő feladata a választmányi üléseken a témák bejelentése, a tagok nyilvántartása. Pénztáros – ő kezeli az egyesület anyagi ügyeit. Az üléseken köteles ismertetni az egyesület anyagi helyzetét. Bármikor készen kell állni arra, hogy a felügyelő bizottság, vagy az elnök ellenőrizze a pénztár állapotát. Ügyész – őt az elnök bízta meg és az egyesület jogit érvényesíti és védi.

A választmány összes tagja a közgyűlésnek felelt.

A közgyűlésekre minden év elején került sor Munkácson. Hús tag írásos kérésére az elnök rendkívüli közgyűlést is összehívhatott. A közgyűlésen megjelentek

¹⁶ Kobály József szóbeli közlése alapján.

¹⁷ Tevékenységük leírását lásd: BOROS LÁSZLÓ 2010: Ung vármegyei közművelődési egyesületek és a múzeumügy a XIX. század végén és a XX. század elején. – In.: *Acta Beregsasiensis*. Ungvár, PoliPrint Kft. 187-200. o.

¹⁸ Popovics Béla, 2005: 152. o.

¹⁹ Csatóry György, 2001: 16-21 o.

szavazattöbbséggel döntöttek. A közgyűlésen a választmány ismertette az egyesület és a múzeum helyzetét. Ekkor került sor a választmány megválasztására. A szavazás nem titkos, ha csak ezt 10 tag írásban nem kérte az elnöktől. Az alapszabály változtatását a választmány vagy 20 tag egy hónappal a közgyűlés előtt indítványozta, hogy bekerüljön a témák közé. Hogy a változtatás érvényes legyen, jelen kellett lenni az egyesületi tagok egynegyed részének. Ezek szavazattöbbséggel döntöttek.

Érdekesség, hogy a közgyűlésre Munkács polgármesterét mindig meg kellett hívni. Ennek köze lehet a 37. §-hoz, amelyben az áll, hogy a „múzeum Munkács város közönségének pártfogásában áll állami segítezés reményében”.

Valami oknál fogva igen hosszasan foglalkozik az alapszabályzat az egyesület feloszlásának lehetőségével. Ez csak rendes tagok 1/3-ának két hónappal a közgyűlés előtt írásos formában beadott indítványára kerül megvitatás alá a közgyűlésen. Az elnök köteles a meghívókon ezt, mint tanácskozási tárgyat megjelölni. A feloszlásról szóló határozatot csak a rendes tagok határozhatnak. Az érvényes döntéshez jelen kell lennie a tagok háromnegyedének. Szavazattöbbséggel döntenek az indítványról. Ha nincs meg a kellő létszám, egy hónap múlva rendkívüli közgyűlést kell tartani. Az ezen megjelent tagok végérvényesen döntenek az indítványról. Ha az egyesület feloszlik, a „múzeum kincsei, mint nemzet vagyon” az utolsó tisztviselők, a felügyelő bizottság elnöke és a munkácsi állami főgimnázium vezetőségének közreműködésével jegyzőkönyv és leltár mellett a főgimnázium gondoskodása alá kerülnek. Későbbi sorsukról az alapszabály 36. paragrafusát figyelembe véve a múzeumok és könyvtárak országos főfelügyelőisége intézkedik. – Ez egy igen érdekes rész. Ebben Lehoczky kijelenti, hogy a múzeum helye Munkács. Innen sehova át nem helyezhető. Közvetve tehát arra utal, hogy a gyűjteménye ne kerüljön el innen. Ennek ellenére örökösei egy 1920. június 19-én kelt szerződésben az egész gyűjteményt eladták egy gazdag pozsonyi kereskedőnek, Zinger Lázárnak, 200 ezer magyar koronáért.²⁰ – Az egyesület feloszlásáról vagy az alapszabály változtatást kimondó közgyűlési határozatot a végrehajtás előtt meg kell erősítenie a belügyminisztériumnak. – Ezáltal biztosítja a lehetőséget az államnak, hogy megőrizze a gyűjteményt a tudomány számára. – Az alapszabály azt is kimondja, hogy az államnak joga van az egyesületet feloszlatni, ha annak működése veszélyezteteti tagjai vagy az állam vagyoni érdekeit. Ebből kitűnik, hogy Lehoczky mindent megtett annak érdekében, hogy az egyesület esetleges megszűnése után a múzeum értékei ne kallódjanak el.

A választmány munkájára egy felügyelőbizottságot hoz létre. Ennek tagjait két iskola tanáraiból és a városi tanácsból választják. Ennek a bizottságnak a feladata, hogy ellenőrizze a múzeum és a választmány munkáját, az egyesület pénzügyeit átvizsgálja. A vizsgálatok eredményeit és megjegyzéseit a választmánynak kell bejelenteni. A rendes közgyűlésen jelentést tesznek az ellenőrző bizottság működéséről.

Az egyesület vagyonát a múzeumi tárgyak képezik. A pénzügyeket a pénztáros intézi. Ide tartoznak a tagsági díjak, adományok, kiállítások stb. bevételei.

Az egyesület hivatalos nyelve a magyar. Érdekes szintén az, hogy levelezik bármelyik nyelven.

„Az egyesület pecsétje: a repülő turulmadár, karmaiban magyar kardot tartva.”²¹ Ez utalás lehet a Rákóczi-szabadságharcra. A pecsét körirata a következő: „Munkácsi Lehoczky Tivadar-Múzeumegyesület 1907.”²²

A múzeum neve: Munkácsi Lehoczky-múzeum. Mint már említettem, Munkácsról a múzeum máshova nem költözhet át. A múzeum elhelyezéséről a választmány gondoskodik. Működéséről külön szabályzat intézkedik.

A múzeumegyesület fő problémája az volt, hogy nem tudott megfelelő helyet találni a múzeumnak. Hat évvel az egyesület létrejötte után már Lehoczky Tivadar is úgy

²⁰ Kobály József, 1998, 79. o.

²¹ Csatáry György, 2001, 21. o.

²² Csatáry György, 2001, 21. o.

gondolta, nem fog sikerülni egy múzeumot létrehozni belátható időn belül.²³ Ezért halála előtt Lehoczky Tivadar a gyűjteményt családjára hagyta.²⁴ A múzeumegyesület Lehoczky Tivadar halála után, 1915-ben beszüntette működését. 1920-ban örökösei a gyűjteményt eladták Zinger Lázár kereskedőnek, de elszállítását a hatóságok nem engedték. A zár alá helyezett gyűjteményt a hatóságok az 1922-ben újjáalakult múzeumegyesületnek adták át gondozás végett.²⁵ A múzeumegyesület újjáalakulása részben annak is köszönhető, hogy senki sem tudta eldönteni, kit is illet meg a gyűjtemény. Ez vezetett ahhoz, hogy újra létrejött az egyesület.²⁶

Ez az egyesület ugyan megszűnt az első világháború után, de elérte fő célját. Lehoczky Tivadar hagyatékából létrejött az Országos Lehoczky-múzeum. Vezetője Jankovich József volt a második világháború végéig.

III. Az Országos Lehoczky-múzeum működésének kezdetei (1922–1928)

Az Országos Lehoczky-múzeum volt Lehoczky Tivadar munkásságának a folytatója vidékünkön. Működése alatt, hála a kiváló múzeumigazgató Jankovich Józsefnek²⁷, gyűjteménye jelentősen megnőtt. Tevékenységének jelentősége vidékünk történelmében igen kimagasló. A fő célja ennek a fejezetnek az Országos Lehoczky-múzeum tevékenységének a bemutatása az első periódusban.

A múzeum működését 4 periódusra bontottuk fel régészeti tevékenysége alapján. A régészeti ásatások főleg a második (1929–1932) és harmadik (1933–38) periódusban történtek. Az első (1922–1928) és a negyedik (1939–1944) periódus a múzeum létrejöttéről (1922) és működésének végéről szól. A periódusokon belül elkülöníthetők a tárgyak az alapján, hogy hogyan kerültek a múzeum tulajdonába:

- ajándékozott tárgyak;
- megvásárolt tárgyak;
- átvett tárgyak;
- saját ásatások révén talált tárgyak.

A felosztás elősegíti és egyben megkönnyíti a múzeum tevékenységének megismerését régészeti szempontból. Dolgozatunkban az első periódussal foglalkozunk.²⁸ Ezek után nézzük végig az Országos Lehoczky-múzeum tevékenységét 1922 és 1928 között. Ez a periódus a múzeum nem hivatalos működését mutatja be. A múzeumegyesület 1922-es újjáalakulásától a múzeum hivatalos működésének kezdetéig tart.

A múzeum nem hivatalosan 1922-ben jött létre. Az Országos Lehoczky-múzeum alapját Lehoczky Tivadar gyűjteménye képezte. Ezt a cseh hatóságok adták át a

²³ Lehoczky Tivadar, 2001. 89. o.

²⁴ Kobály József, 1998, 78. o.

²⁵ Jankovich József, 1995, 67. o.

²⁶ Popovics Béla, 2005: 154. o.

²⁷ *Jankovich József Mihály* – (Trencsén, 1878. nov. 22. – Jánosháza, 1955. ápr. 24.) tanár, főgimnáziumi igazgató, múzeumigazgató, régész, történész. A Pázmány Péter Tudományegyetemen történelem-földrajz szakos tanári oklevelet szerzett. Munkácson a helyi Királyi Főgimnázium tanára (1900–1917), majd igazgatója (1917–1920). Lehoczky Tivadarral együtt aktívan részt vett a Lehoczky Tivadar Múzeumegyesület munkájában. 1920 és 1922 között a Munkácsi Városi Polgári Iskola tanára, később a kiskútalmi gimnázium igazgatója. Munkácsra visszatérve a helyi gimnáziumban tanárként (1922–1938), majd igazgatóként (1938–1940) dolgozott. Megbízta a Lehoczky-gyűjtemény kezelésével, tudományos feldolgozásával, s a majdani múzeum megszervezésével. A Munkácson 1929-ben megnyílt Országos Lehoczky-múzeum igazgatója. 1929–1931 között Jaroslav Böhm-mel a Prágai Régészeti Intézet munkatársával, 1932–1938 között önállóan végzett régészeti ásatásokat. A legjelentősebb eredménye a kustánfalvi szkítai temető feltárása (1931). Ez egy új régészeti kultúra felfedezéséhez vezetett. Nevéhez fűződik az első kárpátaljai régészeti leletkataszter összeállítása. Nyugdíjba vonulása után (1940) már csak az Országos Lehoczky-múzeum ügyével foglalkozott. A háborús időkben, majd a szovjethatalom első éveiben (1944–1948) sokat tett a múzeum gyűjteményének megőrzése és egyben tartása érdekében. 1950-ben átköltözött Magyarországra a gyerekeihez.

²⁸ A többi periódus részletes leírása a következő műben lelhető fel: BOROS LÁSZLÓ, KOSZTYÓ GYULA 2009: *Az Országos Lehoczky-múzeum régészeti tevékenysége a források tükrében*.

múzeumegyesületnek Lehoczky Tivadar hagyatékának gondozása végett.²⁹ A múzeum leletanyaga 1922 után folyamatosan gyarapodott a per ellenére.³⁰ A múzeum vezetői el akarták érni, hogy egy új épületet kapjon a múzeum. Ennek a tervrajzát el is készítették.³¹ Ez azonban nem sikerült.

Tekintsük át, hogy az Országos Lehoczky-múzeum 1922 és 1928 közötti tevékenysége alatt mi módon növekedett gyűjteménye.

III. 1. Ajándékozott tárgyak

A múzeum vezetősége szívesen fogadta az adományokat és azokat megköszönte. Az egyik ilyen adományozó volt Schönborn-Buchheim Károly gróf. A múzeum igazgatója és a múzeumegyesület elnökének 1925. február 23-án írt közös levelében arra kérték, hogy a február 7-én a vereshegyi földjén talált tárgyakat adományozza a múzeumnak.³² A múzeumnak adományozott tárgyakért neki is köszönetet mondtak. A következő tárgyakat adományozta: 23 darab bronzkarika, 1 őskori bögre töredékei, „1 files kés”³³. Ez egy bronzkori kincs a Kr. u. XIII. századból.

III. 2. Megvásárolt tárgyak

Az előkerült régiségeket általában a megtaláló bejelentette a csendőrségnek. A csendőrök pedig jelentették ezt a múzeumnak. Jankovich megvásárolta az előkerült tárgyak nagy részét. 1925-ben a nagylázi csendőrség (Ungvári járás) június 4-én egy éremleletet küldött be a múzeumnak. Ezt egy helyi gazda, Mylo János lánya találta a szántóföldjükön. A lelet 512 darab XVIII. századi lengyel pénzermézből állt. Ezeknek ezüstértéke 142.55 Kč volt. Ezt az összeget a múzeum a saját pénztárából elküldte a nagylázi csendőrségnek, hogy ezt a pénzt fizesse ki Mylo Jánosnak. Majd az erről szóló bizonylatot küldjék el a múzeumnak.³⁴ Még ugyanebben az évben egy másik lelet is előkerült. Ezt a 79 darab ezüst- és 1 darab rézermét ezüstértéküknek megfelelő árban, 44 Kč 40 fillérért a múzeum nevében megvásárolták. „Az érmék mind Báthory István és III. Zsigmond lengyel királynak Lengyelország, Litvánia és Riga város képére vert hármas garasai a XVI. század végétől a XVII. elejétől”³⁵

1928-ban régi pénzleletek kerültek elő Valkaja településen az Ungvári járásban. Az Országos Lehoczky-múzeum a csendőrségtől kért értesítést a leletekről.³⁶ Arról, hogy a tárgyakat megvásárolták volna a múzeum részére vagy sem, nem találtunk adatokat a Kárpátalja Terület Állami Levéltárban.

III. 3. Átvett tárgyak

1925-ban sikerült a munkácsi ispáni főhivatalnál elérni, hogy több értékes tárgy átkerüljön a múzeum tulajdonába. Jankovich József 41 tételben összesen 186 tárgyat akart átvenni a volt Bereg vármegyei levéltárból. Többek közt átvette II. Rákóczi Ferencet,

²⁹ Jankovich József, 1995, 67. o.

³⁰ *Előző fejezet.*

³¹ KÁL. F. 1555, op. I. od. zb. 3, lap 17.

³² KÁL. F. 1555, op. I. od. zb. 25, lap 1.

³³ KÁL. F. 1555, op. I. od. zb. 25, lap 2.

³⁴ KÁL. F. 1555, op. I. od. zb. 24, lap 11.

³⁵ KÁL. F. 1555, op. I. od. zb. 24, lap 4.

³⁶ KÁL. F. 1555, op. I. od. zb. 46, lap 16.

Zrínyi Ilonát és Kossuth Lajost ábrázoló tárgyakat.³⁷ Az előkerült régi leleteket az ungvári városháza átadta a múzeumnak.³⁸

1927. június 27-én Lehoczky János, Lehoczky Tivadar fia, átadta apja kéziratait az Országos Lehoczky-múzeumnak.³⁹ Ezeknek összűlya akkor 39 kg volt. Az iratoknak egy része ma a Kárpátaljai Honismereti Múzeumban található.⁴⁰

1928-ban az ungvári gimnázium is átadta régiséggyűjteményét a múzeumnak. Ezeket az Országos Lehoczky-múzeum nevében Jankovich József vette át az Ungvári Gimnázium tanárától, Demjanovics András professzortól. A mellékelt cseh nyelvű protokollon fel vannak sorolva az átvett tárgyak.⁴¹

III. 4. Régészeti ásatások

Az Országos Lehoczky-múzeum ebben a periódusban nem végzett önálló régészeti ásatásokat és nem is vett részt bennük.

Erre a periódusra esik az első ásatás a cseh uralom alatt területünkön. Ez 1925-ben Perecseny (Perecsenyi járás) határában volt. Az ásatást a prágai Állami Régészeti Intézet végezte. Egy neolitikus kori urnatemetőt ástak fel. Körülbelül 25 urnát emeltek ki. Ezek nagyon össze voltak törve. Egyiket sem sikerült később összerakni.⁴²

Az első periódusban jellemző, hogy az Országos Lehoczky-múzeum leletanyaga főleg vásárlások és átvételek által gyarapodott. A legnagyobb leletanyagért, Lehoczky Tivadar hagyatékáért, a pert a csehszlovák állam elvesztette, sikerült azonban a hagyatékot megvennie Zinger Lázártól. A hagyatékot az Országos Lehoczky-múzeum gondozására bízta. Ezután indult el a múzeum hivatalos működése.

1929-ben a per lezárása után már hivatalosan is megnyílt az Országos Lehoczky-múzeum. Ekkor küldte Kárpátaljára dr. Jaroslav Böhm régészt a Prágai Régészeti Intézet. Jaroslav Böhm Jankovich Józseffel együttműködve kidolgozták a múzeum régészeti munkálatainak a tervét. Ebben a fő feladatként a rendszeres régészeti ásatások bevezetését jelölték meg. Ők ketten három éven át Kárpátalját járták és régészeti ásatásokat végeztek.

1945 után a múzeum megszűnt, de értékes gyűjteményének egy részét ma is megcsodálhatjuk, ha a Munkácsi várban vagy az Ungvári székhelyű Kárpátaljai Honismereti Múzeumban járunk. Természetesen ez a gyűjtemény nem vetekedhet sok ország múzeumaival gyűjteményével, de a mi történelmünk lapjait eleveníti fel. Sajnálatos tény az is, hogy sok a témához kapcsolódó irat megsemmisült vagy a határok változásai miatt több ország levéltáraiban szétszórva lelhető fel. Remélhetőleg a jövőben minél pontosabban feltárhatjuk az Országos Lehoczky-múzeum tevékenységének egészét.

IRODALOM

- Boros László, Kosztyó Gyula (2009). *Az Országos Lehoczky-múzeum régészeti tevékenysége a források tükrében*. Kárpátaljai Magyar Művelődési Intézet, Ungvár.
- Csatáry György (2001). *A Lehoczky-hagyaték*. Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetség, Ungvár.
- Jankovich József (1995). *A munkácsi Lehoczky-múzeum régészeti ásatásai a cseh megszállás alatt*. – In: CSATÁRY GYÖRGY (szerk.): *Зоря-Наймал; A Kárpátaljai Tudományos Társaság (1941–1944)*. Mandátum Kiadó – Hatodik Síp Alapítvány, Beregszász – Budapest. 67-77. o.

³⁷ KÁL. F. 1555, op. I. od. zb. 19, lap 6-7.

³⁸ KÁL. F. 1555, op. I. od. zb. 19, lap 2.

³⁹ Razgulov Valerij, 1997, 14. o.

⁴⁰ Kobály József, 1998, 77. o.

⁴¹ KÁL. F. 1555, op. I. od. zb. 47, lap 8.

⁴² Jankovich József, 1995, 70. o.

- Keresztyén Balázs (2001). *Kárpátaljai művelődéstörténeti kislexikon*. Mandátum Kiadó – Hatodik Síp Alapítvány, Budapest – Beregszász.
- Kobály József (1990). *Bibliograficsnij pokázcsik prác Tivodora Legockogo (1830–1915)*. Uzsgorod.
- Kobály József (1998). *Sine ira et studio*. Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetség, Ungvár.
- Lehoczky Tivadar (1996). *Bereg vármegye*. Mandátum Kiadó – Hatodik Síp Alapítvány, Beregszász – Budapest.
- Lehoczky Tivadar (1998). *Munkács város új monografiája*. II. kötet. Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetség, Ungvár.
- Lehoczky Tivadar (2001). *Adatok hazánk archaeológiájához különös tekintettel Beregmegyére és környékére*. I–II. kötet. Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetség, Ungvár.
- Magyar életrajzi lexikon. II. kötet*. Főszerkesztő: Kenyeres Ágnes. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1969.
- Magyar múzeumi arcképcsarnok*. Főszerkesztő: Bodó Sándor, Viga Gyula. Pulszky Társaság, Tarsoly Kiadó, Budapest, 2002.
- Popovics Béla (2005). *Munkács kultúrtörténete a korabeli sajtó tükrében*. Kárpátaljai Magyar Cserkészszövetség, Munkács.
- Razgulov Valerij (1997). *Lehoczky-múzeum*. Ungvár.
- Иван Поп (2001). *Енциклопедия Подкарпатської Русі*. Ужгород, Издательство В. Падяка.

KORABELI FORRÁSOK

Kárpátaljai Területi Állami Levéltár fondjai:

- KÁL. F. 1555, – Музей імені Легоцької, м. Мукачеве Бережської жупи.– op. I. od. zb. 3, lap 17.
- KÁL. F. 1555, op. I. od. zb. 19, lap 2.
- KÁL. F. 1555, op. I. od. zb. 19, lap 6-7.
- KÁL. F. 1555, op. I. od. zb. 24, lap 11.
- KÁL. F. 1555, op. I. od. zb. 24, lap 4.
- KÁL. F. 1555, op. I. od. zb. 25, lap 1.
- KÁL. F. 1555, op. I. od. zb. 25, lap 2.
- KÁL. F. 1555, op. I. od. zb. 46, lap 16.
- KÁL. F. 1555, op. I. od. zb. 47, lap 8.

INTERNET

Lehoczky Tivadar. <http://www.karpataljaturizmus.net/enciklopedia/lehoczky-tivadar>. (2010.VIII. 18.)

A-19 Acta Beregsasiensis. Науковий вісник Закарпатського угорського інституту ім. Ф. Ракоці II. – Ужгород: ПоліПрінт, 2010 – 196 с.
(угорською, українською, німецькою та англійською мовами)
ISBN 978-966-2595-07-9

«Acta Beregsasiensis» є науковим виданням Закарпатського угорського інституту імені Ференца Ракоці II. Даний том вміщує дослідження угорською, українською, англійською та німецькою мовами за друге півріччя 2010 року. До випуску ввійшли публікації викладачів та студентів інституту, а також закордонних науковців у сфері мовознавства, літератури, історії, педагогіки, біології, економіки та інших наук.

УДК 001.2
ББК 72

Наукове видання

ACTA BEREKSASIENSIS

Науковий вісник
Закарпатського угорського інституту ім. Ф. Ракоці II

(угорською, українською, німецькою та англійською мовами)

2010/3
Том IX, № 3

РЕДАКЦІЯ: *Когут А., Пенцкофер І.*
КОРЕКТУРА: *Г. Варцаба І.*
ВЕРСТКА: *Гороній А.*
ОБКЛАДИНКА: *К&P*
Відповідальні за випуск: *Орос І., Шовш К.*

Здано до складання 08.11.2010. Підписано до друку 26.11.2010.
Папір офсетний. Формат 70x100/16.
Умовн. друк. арк. 15,8. Тираж 250. Зам. 434.

СП "ПоліПрінт", м. Ужгород, вул. Тургенева, 2.